

ლევან ბებურიშვილი
საქართველო, თბილისი
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

სამშობლოს კონცეპტი გალაკტიონ ტაბიძის საქართველოს დამოუკიდებლობის პერიოდის ლირიკაში

სამშობლო, მამული ქართული ლიტერატურის ცენტრალური კონცეპტებია. სამშობლოს თემამ ახალ და უახლეს ქართულ მწერლობაში განვითარების საინტერესო გზა განვლო. ქართველ რომანტიკოსთა პოეზიაში პატრიოტული მოტივი უშუალო, გრძნობადი ფორმით გამოვლინდა. ჩვენი რომანტიკოსებისათვის სამშობლოსთან სიახლოვის უპირველესი წყარო მშობლიური ქვეყნის ბუნებაა. მათ შემოქმედებაში პატრიოტული განცდა ხშირად იჭრება ბუნების გრძნობაში და მას განუყოფლად უკავშირდება. რომანტიკულ ლიტერატურაში აგრეთვე თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს ნოსტალგიის თემას. პატრიოტული გრძნობის გამოვლენის კიდევ ერთი ფორმა რომანტიკოსთა პოეზიაში არის წარსულის იდეალიზაცია, რაც არაიშვიათად უიმედობის, პესიმიზმის ნიშანდობა აღმოცენებული. გრიგოლ და ვახტანგ ორბელიანების შემოქმედებაში დიდებული ისტორიული წარსულის გახსენებას ენიჭება თანამედროვეობით იმედგაცრუებული ლირიკული გმირის სულიერ ტკივილთა დაცხრობის, დაამების ფუნქცია.

XIX საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში მამულის კონცეპტის საგანგებო აქტუალიზაცია სამოციანელთა სახელებთანაა დაკავშირებული. ილია ჭავჭავაძე ნო-იანი წლების მთავარ დამსახურებად იმას მიიჩნევდა, რომ ამ პერიოდში “ყველაზე უწინარეს გამობრწყინდა სიტყვა “მამული” მთელის თავის გულთ მიმზიდველ და დიდებულ მნიშვნელობითა... ამ სიტყვამ... სამოციან წლების მოღვაწეთა მეოხებით და ღვაწლით კვლავ დაიჭირა ჩვენში კუთვნილი ადგილი, ვითარცა მშემ და თავისი სხივოსანი შუქი მოჰფინა მთელს სივრცეს ჩვენის ცხოვრებისას” (ჭავჭავაძე 1991: 549).

მრავალფეროვანია პატრიოტული გრძნობის განსახიერების თავისებურებები ქართველ რეალისტთა პოეზიაში. ერთი მხრივ, ისინი აგრძელებენ რომანტიკოსთა ტრადიციებს (ბუნებაში განცდილი სამშობლო, წარსულის იდეალიზაცია), მაგრამ, მეორე მხრივ, პატრიოტული გრძნობა მათ შემოქმედებაში უკვე განვითარების ახალ საფეხურს აღწევს. იგი რელიგიური შარავანდედით იმოსება (“... ქვეყნად ცასა ღვთად მოუცია მართო მამული”). ის რაც რომანტიკოსებთან ჯერ კიდევ ემოციურ სფეროში რჩება, რეალისტებთან უკვე რაციონალიზაციას განიცდის, – პატრიოტული განცდა უშუალო შეგრძნების საფეხურიდან მაღლდება ეროვნული პროგრამის დონემდე.

მამულის კონცეპტი სამოციანელთა შემოქმედებაში განუყოფლად დაუკავშირდა დიდაქტიკურ, მორალისტურ პლანს. ილია ჭავჭავაძის პოეზიაში პატრიოტიზმი მკვეთრად ინტელექტუალიზებულია. ილიასთან ლამის უკვე პუნქტობრივი სახითაა მოცემული და ჩამოყალიბებული ქართველის მოვალეობანი სამშობლოს წინაშე.

აკაკი წერეთლის შემოქმედებაში მამულის თემის განსახიერებისას კიდევ უფრო მეტ სიმძაფრეს იძენს მორალისტური, მამხილებელი პათოსი. აკაკის პოეზიაში ჩნდება დიდაქტიკურ საფუძველზე აღმოცენებული, მუდმივად განმეორებადი პოეტური ხატები სამშობლოსი – ჩონგური, სატრფო, ხატი, მიჯაჭვული ამირანი, ავადმყოფი და სხვ. ერთი სიტყვით, ჩვენი რეალისტების შემოქმედებაში პატრიოტული გრძნობა მჭევრმეტყველური ფორმითაა მოწოდებული და იგი მთლიანად იქვემდებარებს სხვა მოტივებს²⁶.

ილიასა და აკაკის ეპიგონების, ე. წ. დემოკრატიული პოეზიის წარმომადგენელთა შემოქმედებაში სამოქალაქო-სოციალურმა პრობლემატიკამ ერთგვარი ვულგარიზება განიცადა და იგი შიშველი პუბლიცისტიკის, მშრალი პათეტიზმის სფეროში დარჩა.

სწორედ ასეთ ვითარებაში გამოჩნდა პოეტურ ასპარეზზე გალაკტიონ ტაბიძე.

²⁶ რამდენადმე განსხვავებულია პატრიოტული გრძნობის გამოვლენის თავისებურება ვაჟა-ფშაველას პოეზიაში. ჩვენს ლიტერატურათმცოდნეობაში ვაჟას მიდგომა შეფასებულია, როგორც საკითხის პოლითემატური განსახიერების გზა. იხ. (კვიციანი 2005: 84-116).

როგორც ჩვენს ლიტერატურათმცოდნეობაშია აღნიშნული, გალაკტიონმა სიჭაბუკეშივე დაისახა მიზნად ქართულ მწერლობაში გაწყვეტილი რომანტიკული ტრადიციის აღდგენა. ახალგაზრდა პოეტის შემოქმედებაში რომანტიკული უნივერსალიზმის ფონზე სამოქალაქო და სოციალურმა პრობლემატიკამ უკანა პლანზე გადაინაცვლა. მართალია, გალაკტიონის ადრეულ პოეზიაში მოგვეპოვება სამოქალაქო ლირიკის ცალკეული ნიმუშები, თუმცა, მთლიანობაში, ისინი არ ქმნიან მისი შემოქმედების მნიშვნელოვან, არსებით შენაკადს.

უფრო მეტიც, როგორც მიუთითებენ, რომანტიკული ინდივიდუალიზმი გალაკტიონის ადრეულ შემოქმედებაში განვითარების უკიდურეს წერტილს აღწევს და მის ლირიკაში “იბადება სამშობლოსგან გაუცხოების მოტივი, რომელსაც გალაკტიონამდე ქართული პოეზია არ იცნობდა... პოეტის ჭეშმარიტ სამშობლოდ ოცნება იქცევა. ოცნების შვილისათვის უცხო და მიუღებელია რეალური სინამდვილე და რეალური ქვეყანა – იბადება სამშობლოში უსამშობლობის განცდა” (დოიაშვილი 2004: 327).

პოეტის შემოქმედებაში ეს გრძნობა განუყოფლადაა დაკავშირებული სულიერი ობლობის მოტივთან. გალაკტიონის პირველი პოეტური კრებულის ლირიკული გმირი გაუცხოებულია საზოგადოებასთან, სულიერი ნავთსაყუდელი ვერსად უპოვია:

სიყმაწვილეში მე ვჭკნებოდი, როგორც ფოთოლი,
ობოლი ვიყავ მე მაშინაც, სულით ობოლი...
მოვკვდე და გული ვის დავწყვიტო, ვინ დავაობლო?
ჩემთვის მარტოდენ უდაბნოა ჩემი სამშობლო.
(ტაბიძე 2016ა: 92)

ამ ლექსში (“უდაბნო”) გალაკტიონი აერთიანებს ბარათაშვილის შემოქმედების ორ მნიშვნელოვან კონცეპტს – სულით ობლობას და უდაბნოს. სულიერი ობლობის განცდა გალაკტიონთან მიდის განვითარების იმ წერტილამდე, სადამდეც ლოგიკურად უნდა მისულიყო – სამშობლოში უსამშობლობის განცდამდე. როგორც თ. დოიაშვილი მიუთითებს, “უდაბნოში” გაცხადებული სულის კრიზისი გალაკტიონის ადრეულ ლირიკაში სამყაროსადმი სრული

გაუცხოებით მთავრდება. “როცა უცხო ხარ მთელი სოფლისთვის და უცხო არის შენთვის სოფელი” (“იმედთა ნაცვლად”). გაუცხოების განცდა ასე ფორმულირდება: “მე ვდგავარ, როგორც ტყვე უცხოეთში, როგორც სიზმარში უცხო სიზმარი” (“მთვარე მთებს ამოეფარა”). ორი შედარებით გამოსახულ ამ ფორმაში მთელი კონცეფციაა აკუმულირებული. პოეტი “სხვა მხარეთა” შვილია, სხვისი ნებით მოსული მიწიერ სინამდვილეში, ამიტომ იგი უცხოეთის ტყვეა. მეორე შედარებას ამოსავალ წერტილად აქვს კალდერონისეული ცნობილი მეტაფორა – “ცხოვრება სიზმარია”. თუ ცხოვრება საერთოდ სიზმარია, მაშინ პოეტის ყოფნა ამ სიზმარეთში “უცხო სიზმრის” არსებობას ჰგავს. მაშასადამე სიზმრად განიცდება არა მარტო ცხოვრება, არამედ პიროვნების არსებობაც” (დოიაშვილი 2004: 328).

ჩვენი ამჟამინდელი ინტერესის სფეროში მოქცეულია საკითხი, თუ როგორია სამშობლოს კონცეპტის განსახიერების თავისებურებები გალაკტიონ ტაბიძის საქართველოს დამოუკიდებლობის პერიოდის (1918-1921) ლირიკაში. აღნიშნულის ნათელსაყოფად, პირველ ყოვლისა, გასაანალიზებელია, როგორ ხორციელდება საუკუნის პოეტური კრებული – “არტისტული ყვავილების” (1919) – ლირიკული გმირის კონტაქტი სამშობლოს თემასთან.

“არტისტულ ყვავილებში” კიდევ უფრო მეტ სიმძაფრეს იძენს გალაკტიონის ადრეულ ლირიკაში თავჩენილი განცდა სამშობლოსთან გაუცხოებისა, – სამშობლოში უსამშობლობის მოტივი (“ჩემს სამშობლოში მე მოვვლე მხოლოდ უდაბნო ლურჯად ნახავერდები”, – “თოვლი”). სამშობლოსთან გაუცხოების გრძნობის გამოვლენის თვალსაზრისით ქართულ მწერლობაში გალაკტიონს, ვფიქრობთ, გარკვეულწილად მაინც ჰყავდა წინამორბედი აკაკი წერეთლის სახით, რომლის პოეზიაშიც არაერთგზის ვლინდება სამშობლოსთან “განხეთქილების” თემა. ამის ერთი დასტურია თუნდაც პოეტის ცნობილი ლექსი “სასოწარკვეთილება”:

ჰეი, სამშობლოვ, სხვებისთვის დედავ,
ჩემთვის კი ავო დედინაცვალო!
ვიცი, დაიბან პილატებრ ხელსა
და იტყვი, რომ ხარ დღეს შენ უბრალო...

(წერეთელი 2011: 26)

თუმცა თუ აკაკისთან ამ გაუცხოების საფუძველი მაინც რეალურ, ცხოვრებისეულ სფეროშია საძიებელი (რამდენადაც პოეტის სასოწარკვეთის მიზეზია სამშობლოსაგან მისი, როგორც ზნეობრივი წინამძღოლის, “ქვეყნის მუშის” ღვაწლის დაუფასებლობა), გალაკტიონთან ამავე განცდას უკვე ფილოსოფიური საფუძველი აქვს მოპოვებული. ახალი ცნობიერების მქონე სიმბოლისტი ხელოვანისათვის “ჭეშმარიტი სამშობლო არის პოეზია, რომელიც ერთდროულად აბსოლუტთან ზიარების საშუალებაცაა და სინამდვილესთან “შერიგების” მიზეზიც” (დოიაშვილი 2004: 327). სწორედ აქაა საძიებელი პოეტის მიწიერ სინამდვილესთან და მათ შორის – მიწიერ სამშობლოსთან გაუცხოების მთავარი მოტივი. თუმცა გალაკტიონის პოეზიაში ამ განცდის წარმომშობი არც რეალური, ცხოვრებისეული ფაქტორებია დასავიწყებელი. გალაკტიონს, მთელი სიცოცხლის განმავლობაში, აკაკიზე ბევრად უფრო მძაფრად სდევდა თან სამშობლოსაგან დაუფასებლობის შეგრძნება (“თუ სამშობლო მაინც არ მომეფეროს, მე მოვკვდები, როგორც პოეტს შეფჰერის” – “პოეზია უპირველეს ყოვლისა”). ეს საყვედური სამშობლოსადმი გაისმის “არტისტულ ყვავილებშიც”:

საქართველო!
შენ მოვალე ხარ, რომ ნატრობდე
ჩემს მეგობრობას
უფრო მხურვალედ –
ვინემ მე შენსას!
("ღრუბლები ოქროს ამურებით")
(ტაბიძე 2016ბ: 83)

სამშობლოს თემის განსახიერებისას გალაკტიონის სიახლოვე აკაკისთან ვლინდება სხვა ასპექტითაც. აკაკის პოეზიაში სამშობლო ზოგჯერ წარმოდგენილია ბოროტი ძალების საუფლოდ, სადაც უსამართლობა და ფარისევლობა გამეფებულა, “სადაც ერთი უბედურია მხოლოდ მეორის ბედნიერებით”. აკაკის ერთ ლექსში სამშობლო ამგვარი მეტაფორებითაა დახასიათებული:

დავაგდე მხარე ფარისევლების
და მზაკვარების უნივერსტეტი,
სადაც სატანა წვრილ-წვრილ ეშმაკებს
ჰგზავნის, რომ ხერხი ისწავლონ მეტი.
(წერეთელი 2011: 25)

არც გალაკტიონისთვისაა უცხო სამშობლოს წარმოსახვა
ბოროტების სავანედ, რომელიც სულს უხუთავს შემოქმედს.
საქართველოს დედაქალაქი, “შფოთიანი ტფილისი”
პოეტისათვის “არის მაღალი გილიოტინა და ეშაფოტი”
 (“ტფილისი”). ლექსში “მგლოვიარე სერაფიმები” კი
ვკითხულობთ:

ცხოვრება შენი იყო მწველი ალერსი ქალის,
თვით ბოროტება საქართველოდ ნაანდაზები.
(ტაბიძე 2016ბ: 104)

ამ განწყობილებათა ფონზე “არტისტულ ყვავილებში” თავს
იჩენს რომანტიკული ლიტერატურის ერთ-ერთი ძირეული
მოტივი – სამშობლოდან გაქცევის, სამშობლოდან გადახვეწისა.
გალაკტიონს 1917 წელს მართლაც მოუხდა საქართველოს
დატოვება და რამდენიმე თვით რუსეთში გამგზავრება. პოეტურ
კრებულში ეს რეალური, ცხოვრებისეული ფაქტი
რომანტიზებულია – “არტისტული ყვავილების” ლირიკული
გმირი, რომელმაც სამშობლოში “ლურჯად ნახავერდები
უდაბნოს” გარდა ვერაფერი იხილა, ტოვებს მამულს,
ნავთსაყუდელის საძიებლად უცხოეთში მიემგზავრება:

უცებ დადგა მაისი ნელი და შემპარავი!
ფორთოხლების რტოებში აზვირთდნენ ნიავები;
რადგან არ მაქვს სამშობლო, რადგან არ მყავს არავინ,
ისევ უცხოეთისკენ მიმაფრენენ ნავეები!
 (“შზადება გასამგზავრებლად”)
(ტაბიძე 2016ბ: 134)

ლირიკული გმირის უცხოეთში გადახვეწა გამართლებულია
იმ მოტივითაც, რომ ჭეშმარიტი ხელოვნება თავისი ბუნებით

უნივერსალურია და მას ყველგან მოეპოვება დამფასებლები, თაყვანისმცემლები. ამ აზრით, ნამდვილი პოეტის სამშობლო მთელი მსოფლიოა:

ოჰ! ენკენისთვე ეპარება დარდივით მდელოს!
მზე სად არ არი?
მაინც, ძვირფასო, ჩემს სამშობლოს და სამფლობელოს
არ აქვს საზღვარი!
("პოეტი ბრბოში")
(ტაბიძე 2016ბ: 65)

თუმცა სამშობლოდან გადახვეწილი ლირიკული სუბიექტი საბოლოოდ ვერც უცხოეთში ახერხებს სულიერი სიმშვიდის, სიმყუდროვის მოპოვებას. მას მაინც ეუფლება ნოსტალგიის, სამშობლოს მონატრების ფაქიზი გრძნობა. ვფიქრობთ, სწორედ ამ განცდაზეა მინიშნებული ლექსში "ძველი რვეულიდან", რომელიც კრებულში წინ უძღვის სამშობლოში დაბრუნების ციკლის ნაწარმოებებს:

მიყვარს შენი სახელის უცხოეთში ხსენება,
მოგონება ღრუბლების — მზე რომ ჩაესვენება.
რალაც შორეულია შენი კარგი სოფელი,
ალუბლების ღიმილი და მზე დაუნდობელი.
და ანთებულ თეატრში, სადაც მე ვარ პირველი,
ხშირად აშრილდება ტირიფების მწერვალი.
და მეძახის, მეძახის! და არ არის საშველი!
და დაქრიან ფარდებში ოცნებებათ აშლილი.
(ტაბიძე 2016ბ: 149)

ლექსი სიმბოლისტური პოეტიკის პრინციპებითაა შექმნილი და, ამდენად, იდუმალებითაა შემოსილი. ამჟამაა მხოლოდ ის, რომ იგი მონატრების თემას ეძღვნება, თუმცა ნაწარმოებში დაკონკრეტებული არ არის, ვინაა ავტორის მიმართვის ობიექტი, ვისი "სახელის ხსენება" უყვარს უცხოეთში მყოფ ლირიკულ გმირს. ტექსტში მოცემული რეალიების გათვალისწინებით, ვცადოთ იმის დადგენა, ვინ უნდა იგულისხმებოდეს ნაცვალსახელის — "შენ" — მიღმა.

ლოგიკურად, უცხოეთში მყოფ ლირიკულ სუბიექტს შეიძლება აგონდებოდეს ან ძვირფასი პიროვნება (დედა, სატრფო, მეგობარი და ა.შ.), ანდა — საკუთარი სამშობლო, მშობლიური სივრცე. პოეტის მიმართვის ტონი, უშუალოა, ერთი შეხედვით, გვაფიქრებინებს, რომ ლექსს კონკრეტული ადრესატი უნდა ჰყავდეს, თუმცა როდესაც გავითვალისწინებთ იმას, თუ რა აგონდება, რა ენატრება ლირიკულ გმირს (“ღრუბლები”, “სოფელი”, “ალუბლების ღიმილი”, “დაუნდობელი მზე”, “ტირიფების შრიალი”), მივალთ დასკვნამდე, რომ ნაწარმოებში სწორედ სამშობლოს მონატრების თაობაზე უნდა იყოს საუბარი.

ლექსის მეორე სტროფში ნოსტალგიის განცდა კიდევ უფრო მეტ სიმძაფრეს იძენს. “ანთებულ თეატრში” (რაც “არტისტულ ყვავილებში” სიმბოლოა ხელოვანის ასპარეზისა) დიდების მწვერვალზე მყოფ ლირიკულ სუბიექტს (“სადაც მე ვარ პირველი”), წარმატებისა და აღიარების მიუხედავად, მაინც ვერ მოუპოვებია სულიერი სიმშვიდე, სულიერი მყუდროება. მას მოსვენებას უკარგავს აშრიალეზული ტირიფების გმანება, — მშობლიური სივრცის ძახილი: “და მეძახის, მეძახის! და არ არის საშველი! და დაქრიან ფარდებში ოცნებებათ აშლილი”.

ამ მხატვრულ სახეს — ხეების შრიალი, როგორც მიტოვებული სამშობლოს ძახილი — გალაკტიონი რამდენიმე წლის შემდეგ კვლავ გამოიყენებს ნოსტალგიის თემაზე დაწერილ თავის უბრწყინვალეს ლექსში “შინდისის ჭადრებს”:

ორო ჭადარო, წყვილო ჭადარო,
შემოხვეულნო შუქთა ბადრებით, —
ო, მე არ ვიცი, რას შეგადართო,
ან უცხოეთში რად მენატრებით?..
თქვენთან რბიოდენ ნათელნი დღენი,
ლოცვა ბავშური, ფერი გედური,
ეხლა რად მესმის შრიალი თქვენი,
როგორც ტირილი და საყვედური?
(ტაბიძე 2016გ: 111)

ამ ლირიკული შედევრის ფინალშიც ხეების შრიალი ისმის, ვითარცა მიტოვებული სამშობლოს საყვედური, ძახილი, რომელიც თავისკენ უხმობს უცხოეთში დაკარგულ ძეს.

გალაკტიონის ზემოთ განხილულ ლექსში (“ძველი რვეულიდან”) ნოსტალგიის განცდა მოწოდებულია გაუცნაურების მხატვრული ხერხის მეშვეობით, რაც გულისხმობს საგნისა თუ მოვლენის “ავტომატიზმიდან”, გაქვავებული მდგომარეობიდან გამოყვანას და მის უჩვეულო, ახლებურ აღქმას, როდესაც პოეტი ნაცნობს უცნობად აქცევს და, ამგვარად, იდუმალებით მოსავეს მას. ეს პრინციპი იყო კიდევ ჯერ რომანტიკული, შემდეგ კი – სიმბოლისტური ხელოვნების ერთ-ერთი ძირეული პრინციპი²⁷. გალაკტიონის ნაწარმოებში ჩვეულებრივი განცდა უჩვეულო ფორმით, მინიშნების პოეტიკითაა მოწოდებული, რაც მეტად ამძაფრებს ლექსის მხატვრული ზემოქმედების ძალას.

საბოლოოდ, “არტისტული ყვავილების” ლირიკული გმირი სამშობლოში მიემგზავრება. კრებულის ბოლოს ერთმანეთის მიყოლებითაა წარმოდგენილი დაბრუნების ციკლის სამი ლექსი: “გემი დალანდი”, “დაბრუნება” და “გზაში”.

ლექსებს “გემი დალანდი” და “დაბრუნება” აერთიანებს ახალ ისტორიულ ვითარებასთან შეხვედრის, სამშობლოს “ძველი გზებით ვერ მოგნების” თემა, განახლებულ საქართველოსთან შეხვედრის მოლოდინი:

გემით “დალანდი” მოვდიოდი სამშობლოსაკენ
და მთვარისაგან გაღვიძება გულს დარდათ ჰქონდა;
მაგრამ სამშობლოს ძველი გზებით ველარ მოვაგენ
და არ მახსოვდა: მქონდა იგი, თუ მომაგონდა.
(ტაბიძე 2016: 154)

ლექსში “დაბრუნება” ლირიკული სუბიექტის მღელვარება კიდევ უფრო გამძაფრებულია, რამდენადაც “ეს არ არის სამშობლოში ჩვეულებრივი დაბრუნება, როგორც არ იყო ჩვეულებრივი ილია ჭავჭავაძის დაბრუნება თერგდალეულად; ეს არის სამშობლოს ხელახალი აღმოჩენა გემით “დალანდი” (კენჭოშვილი 1974: 44). ნაწარმოები ყურადღებას იპყრობს სახისმეტყველებითი თვალსაზრისით. აქ ერთმანეთს ორგანულად უკავშირდება ისტორიულ-ლიტერატურული

²⁷ შდრ.: „როდესაც მე უბრალოს დიად აზრს ვანიჭებ, ჩვეულებრივს იდუმალებით ვმოსავ, ნაცნობს შეუცნობლად გადავაქცევ... მე სამყაროს ვარომანტიკულებ“ (ნოვალისი).

რეალიები, მყარი, ტრადიციული პოეტური ხატები (“მცხეთის ბარები”, “თამარის ტაძრები”, “ირაკლის ძვლები”) და შემოქმედის ორიგინალური თვალთახედვა:

სალამოს ლანდები ვით ბინდი ნიავის
მიდამოს სდებია,
გინახავთ თქვენ ფერი დაბინდულ ქლიავის?
ეს ჩემი სამშობლო მთებია!
(ტაბიძე 2016ბ: 155)

ეს უჩვეულო შედარებაც მიგვითითებს იმაზე, რომ გალაკტიონისათვის სამშობლო, უპირველეს ყოვლისა, მშობლიური ბუნების უშუალო შეგრძნებიდან იწყება. პოეტისათვის საქართველო “უდაბნოდ გადაშლილი თაბისია”, “სადაც მზე მწველია, ცხელია დარები”. ლექსის ბოლოს აქცენტირებული “იდუმალი მოლოდინი” კი ირიბად ეხმიანება სამშობლოში მომავალი “მგზავრის წერილების” ავტორის მღელვარებას: “როგორ შევეყრები მე ჩემს ქვეყანას და როგორ შემეყრება იგი მე?”

მშობლიურ ბუნებასთან სიახლოვე გვევლინება სამშობლოს შეგრძნების მთავარ წყაროდ გალაკტიონის “მამულშიც”. როგორც თ. დოიაშვილი აღნიშნავს, “მამულის კონცეპტი XIX საუკუნის ქართულმა პოეზიამ გონების აქტიური მონაწილეობით შეიმუშავა და განსჯით-დიდაქტიკური ფორმით გამოთქვა. ამის საპირისპიროდ, გალაკტიონი, როგორც ახალი პოეზიის ადეპტი, განსჯით მიღებულ დასკვნას კი არ გვაწვდის, ესთეტიკური გამოსახვის ობიექტად გრძნობად იმპულსს, შეგრძნებას აქცევს. მამული მისთვის, უპირველესად, ცვრიან ბალახზე ფეხშიშველა გავლის პირველყოფილი, დაუვიწყარი შთაბეჭდილებაა, რომელსაც სამუდამოდ ინახავს ჩვენი ქვეცნობიერი. თუ ამ დაკვირვებას განვაზოგადებთ, შეუმჩნეველი ვერ დარჩება პოეტურ სახეში რეალიზებული ახალი თვალსაზრისი, რომ პოეზიამ აზრის სინამდვილე კი არ უნდა გამოთქვას, არამედ გრძნობაში უშუალოდ მოცემული რეალობა – შეგრძნების რეალობა!” (დოიაშვილი 2013: 148-149).

“არტისტულ ყვავილებში” პოეტმა პატრიოტიზმის სწორედ გრძნობადი, უშუალო პლანის აქტუალიზაცია მოახდინა. გალაკტიონმა მოახერხა, რომ ქართულ ლიტერატურაში

გარკვეულწილად უკვე “გაცვეთილი”, კლიშედ ქცეული მოტივი გაუსცნაურების მხატვრული ხერხის მეშვეობით, მინიშნების პოეტიკით განესახიერებინა და ამგვარად მისთვის ახალი, ცხოველმყოფელი მხატვრული ძალა შეეძინა.

გალაკტიონის 1918-1921 წლების პოეზიაში მოგვეპოვება ისეთი ლექსებიც, რომლებშიც პოეტის პატრიოტული მიზანსწრაფვა პირდაპირ, ყოველგვარი შეფარვისა და მინიშნების გარეშე მჟღავნდება.

ამ თვალსაზრისით, პირველ ყოვლისა, აღსანიშნავია ლექსი “წერილი მეგობრებისადმი”. იგი ავტორის მიერ 1916 წლითაა დათარიღებული, მაგრამ ო. ოკუჯავას წერილის საფუძველზე პოეტის თხზულებათა თორმეტტომეულის შემდგენლებმა ლექსის დაწერის ახალი თარიღი გამოავლინეს – 1918 წელი²⁸.

ნაწარმოები თავისუფალია სიმბოლისტური ბუნდოვანებისაგან, გალაკტიონის მოქალაქეობრივი მრწამსი მასში მკაფიოდაა გაცხადებული. მეგობრებისადმი ეპისტოლეს ფორმით დაწერილ ამ ლექსში ეპოქალურ ქართველთა შემსწრე პოეტი იმედს გამოთქვამს, რომ რევოლუცია მის სამშობლოსაც მოუტანს სიკეთეს და აღსრულდება წინაპართა ოცნება მამულის გათავისუფლებისა:

ო, როგორ მინდა, მეგობრებო, თუნდაც ერთი დღით
ჩვენთვისაც იყოს უმაღლესი თავისუფლება...
განა არ არის საშინელი საცოდავობა,
ისეთ ქვეყანას – როგორც ჩვენი საქართველოა –
რევოლუცია არ აძლევდეს სიმშვენიერეს?
(ტაბიძე 2016ბ: 24)

ახლადშექმნილ ქართულ სახელმწიფოს პოეტი პიროვნული ბედითაც უკავშირდება. 1918 წლის დეკემბერში გალაკტიონს იწვევენ საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის მდივნის პოსტზე, 1920 წელს კი იგი ინიშნება ჟურნალ “სახალხო გვარდიელის” პასუხისმგებელ მდივნად და, ფაქტობრივად,

²⁸ ეს დათარიღება გაზიარებულია გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა თხუთმეტტომეულის შემდგენელთა მიერაც, თუმცა აქვე პოეტის ერთ ჩანაწერზე დაყრდნობით გამოთქმულია ვარაუდი, რომ „წერილი მეგობრებისადმი“, შესაძლოა, უფრო გვიანაც იყოს დაწერილი (ტაბიძე 2016ბ: 180).

რედაქტორის მოვალეობასაც ასრულებს. ამასთანავე, პოეტი მონაწილეობას იღებს სახალხო გვარდიის ეგიდით გამართულ არაერთ კულტურულ-საგანმანათლებლო ღონისძიებაში.

გალაკტიონის ამ პერიოდის ლირიკაში სულ უფრო მეტი ადგილი ეთმობა სამშობლოს თემას. 1920 წელს გაზეთ “ერთობაში” პოეტი აქვეყნებს ლექსს “გვარდია”, რომელიც წარმოადგენს პირველ ვარიანტს ლექსისა “პოეზია უპირველეს ყოვლისა”. საგულისხმოა, რომ პირველნაბეჭდ ტექსტში ნაწარმოებს რეფრენად გასდევს არა მხოლოდ — “პოეზია უპირველეს ყოვლისა!”, არამედ — “საქართველო უპირველეს ყოვლისა!” ამგვარად ერთიანდება ლექსში უზენაესი ღირებულებები — სამშობლო და პოეზია.

და გვარდია მიყვარს, მასთან ნახევარ
გზად დაღლილი არვის არ ვუნახავარ.
ერთი გვანთებს შუქი სვეტიცხოვლისა:
საქართველო უპირველეს ყოვლისა!
საქართველო უპირველეს ყოვლისა!
(ტაბიძე 2016ბ: 186)

პოეტი ეხმიანება უახლესი ისტორიის ტრაგიკულ დღეებსაც — 1921 წლის თებერვლის მოვლენებს. 1921 წელს ჟურნალ “სახალხო გვარდიელის” მე-6 ნომერში გალაკტიონი აქვეყნებს ლექსს “ტფილისთან” — პირველ ვარიანტს ლექსისა “სადღეგრძელო იყოს მისი”. ამ ჰეროიკული შინაარსის ნაწარმოებით პოეტი მიზნად ისახავს თბილისის დამცველ მებრძოლთა გამხნევებას (ვრცლად ამ საკითხის ირგვლივ იხ. (დოიაშვილი 2016).

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ თავისი შემოქმედების ყოველ ეტაპზე, მიუხედავად იმისა, უპირისპირდება თუ გაურბის, საყვედურობს თუ გაუცხოებას განცდის, გალაკტიონს მაინც ყოველთვის ახსოვს თავისი მიწიერი სამშობლო და გამუდმებით ცდილობს მისდამი საკუთარი მიმართების გარკვევას. ასე რომ, სრულ ჭეშმარიტებად მოჩანს პოეტის სიტყვები:

არ იქნება, რომ სამშობლო
გალაკტიონს არ ახსოვდეს,

არასოდეს, მეგობრებო,
არასოდეს, არასოდეს!

References

Beburishvili, L. (2017). The aesthetic of suffering in Galaktion Tabidze's earlier creative works (In relation to Vazha Pshavela's lyric poetry). Litinfo, 11.

დოიაშვილი, თ. (2004). გზა "არტისტული ყვავილებისაკენ" (ლირიკა. 1908-1914), "ლიტერატურული ძიებანი", XXV.

დოიაშვილი, თ. (2013). მოტირალ-მოცინარი. თბილისი: გამომცემლობა "სიტყვა".

დოიაშვილი, თ. (2016). ლირიკული ტექსტი და ისტორიის კონტექსტი. გალაკტიონ ტაბიძე 125 – საიუბილეო კრებული, თბილისი: შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი.

კენჭოშვილი, ი. (1974). გალაკტიონ ტაბიძე და ევროპული ლიტერატურა. თბილისი: "მეცნიერება".

კიკნაძე, გრ. (2005). თბზულებანი, ტ. I. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

ტაბიძე, გ. (2016ა). თბზულებანი თხუთმეტ ტომად, ტ. I. თბილისი: შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი.

ტაბიძე, გ. (2016ბ). თბზულებანი თხუთმეტ ტომად, ტ. II. თბილისი: შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი.

ტაბიძე, გ. (2016გ). თბზულებანი თხუთმეტ ტომად, ტ. III. თბილისი: შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი.

წერეთელი, ა. (2011). თბზულებანი ოც ტომად. ტ. II. თბილისი: ლიტერატურის ინსტიტუტის გამომცემლობა.

ჭავჭავაძე, ი. (1991). თბზულებანი ოც ტომად. ტ. V. თბილისი: "მეცნიერება".

Levan Beburishvili

Georgia, Tbilisi

Iv. Javakhishvili Tbilisi State University

The concept of homeland in Galaktion Tabidze's lyrics in the period of independence of Georgia

„Homeland“ or „Fatherland“ is the central concept of the Georgian literature. The theme of homeland was developed in didactic-moral terms in the Georgian literature of the XIX century. Even at the outset Galaktion Tabidze rejected the realistic manner of writing from the standpoint of artistic embodiment of the aforesaid concept. Despite the fact, that in Galaktion's symbolistic poetry the contact is made with his country, the poet averts from the declarative-pathetic manner established in the Georgian literature and emphasizes the emotional-psychological aspects of proximity with the homeland. After the declaration of the independence of Georgia the patriotic pathos is becoming stronger and stronger and the poet offers a number of shining examples of civil lyrics.

Key words: Galaktion Tabidze, The concept of homeland.